

А. П. ХАРЛАН

Основи християнського співжиття

У статті розглядається важлива складова людського життя – спілкування. Особлива увага приділяється гуманістичному спрямуванню у стосунках між людьми та нестаріючим християнським цінностям.

Ключові слова: *християнська мораль, спілкування, моральна культура, інтелігентність, загальнолюдські цінності*

Важливу складову частину життя становлять людські стосунки. Ще відомий французький письменник і льотчик, інтелігентна людина Антуан де Сент-Екзюпері зазначав, що найбільша розкіш – це розкіш людського спілкування.

Спілкування є однією із центральних проблем, через призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного, лідерство й керівництво, згуртованість і конфліктність, міжособистісні взаємини та інше. Взаємодія між людьми відіграє дуже велику роль, а її психологічна природа надто складна. Людині важко бути щасливою, успішно працювати, самовдосконалюватися, самостверджуватися, не контактуючи з іншими людьми. Спілкування, на думку вчених, є однією з нагальних потреб людини, яка живе в суспільстві. Воно потрібне їй для взаємодії з іншими людьми, для впорядкування взаємин з ними, для самоствердження в суспільстві. Більшість психологів називають таку потребу комунікативною і вважають, що вона проявляється через прагнення людини до розуміння її іншими.

Спілкуючись, люди обмінюються інформацією, узагальненнями, думками, почуттями. Тому спілкування можна охарактеризувати так:

- комунікація, приймання і передання інформації (зрозуміло, що інформацію можна також отримати завдяки спостереженню);
- взаємодія, взаємовплив, обмін думками, цінностями, діями;
- сприймання та розуміння одне одного, тобто пізнання себе та іншого [9].

Без спілкування неможливе існування людського суспільства. Особливо це відчувають ті, хто тривалий час живе один. Наприклад, дослідник Р. Бард, який протягом шести місяців перебував один серед снігів Антарктиди, писав, що людина не може обійтися без звуків, голосів, без спілкування з іншими, як не може жити без фосфору або кальцію. У самотності він шукав спокою та духовного збагачення, але знайшов лише розчарування й безвихідь. Адже відомо, що найтяжчим покаранням у Стародавній Греції був остракізм, тобто заборона спілкуватися із засудженим [8].

Відмінною особливістю спілкування є взаємний (зворотний) зв'язок, який припускає відгук на думки, почуття, проблеми іншої людини. Цим встановлюється потік взаємної зацікавленості, співчуття, бажання, зрозуміти іншу людину, розділити труднощі, ввійти в її стан і відчути її проблеми як свої власні. І це стосується всіх рівнів взаємин – не тільки з близькими, але із цілком незнайомими людьми. Різними є лише форми спілкування.

Сучасна соціологія, психологія та етика виокремлюють анонімне, функціонально-рольове, службове, неформальне та інтимно-сімейне спілкування [2, 3].

Анонімне спілкування являє собою взаємодію між незнайомими людьми, які зустрілись за будь-якої ситуації, спілкуються, а потім розходяться не познайомившись. Функціонально-рольовий вид передбачає, наявність між людьми певних зв'язків та функцій (покупець та продавець, пасажир – провідник, лікар – хворий тощо). Службові відносини теж носять функціонально-рольовий характер, їм притаманна більша довготривалість, вони мають велике значення для людей, які добре знають одне одного в колективі.

У наш час широкого розмаху набувають різні види неформального спілкування як прояв зростаючої демократизації суспільства. Особливо це виявляється у молодіжних угрупованнях, об'єднаних на підставі загальних інтересів до спорту, театру, музики, туризму або спільного місця проживання. Садові товариства, клуби за інтересами, групи здоров'я тощо також становлять неформальні об'єднання. Неформальне спілкування відбувається і між співробітниками, якщо воно не стосується службових обов'язків (культпохід, туристична поїздка тощо). Особлива га-

лузь неформального спілкування – це контактне спілкування між близькими людьми, членами родини.

Людство складається з різних особистостей, тому під час спілкування потрібно звертати увагу на властивості психологічного складу людини, її внутрішнього світу, і для кожної спробувати знайти правильну лінію поведінки. Спілкування з недовірливим потребує терплячості й обережності, з примхливим – ефективним є спокійний тон (ігнорування їхніх примх), самовдоволення ставить на місце іронія, але її неварто використовувати, коли маємо справу із сором'язливою людиною. Неможливо від флегматиків очікувати миттєвої реакції і важко сподіватися, що холерик у критичній ситуації залишиться спокійним. Тому спілкуючись з людьми, слід пам'ятати про це [4].

Особистості людей не входять готовими у цей світ, а є продуктами культури, обставин, спадковості. Руссо казав, що людина народжується на світ Божий чиста, як аркуш паперу, на якому можна писати все що завгодно. Але сучасна біологія спростувала це твердження. Немовля з'являється на світ уже в багато чому «запрограмованим» на мові нуклеїнових кислот – ДНК – РНК. Безумовно, людину формує середовище, але фундаментом є спадковість [5].

Людина протягом свого життя прагне підвищувати свою культуру. До цього її стимулює бажання відкривати для себе щось нове у навколишньому світі з тим, щоб адекватно в ньому орієнтуватися. Базис особистісної культури відповідає загальнолюдським духовним цінностям, які непідвладні часові та є надбанням усіх людей, бо створені впродовж усієї історії людства.

Чим менше взяла людина для себе від загальнолюдської культури, тим менше у неї розвинена мотивація до гуманних, доброзичливих взаємин з іншими, тим менше вона користується загальноприйнятими нормами поведінки і тим менше готова до підвищення своєї культури загалом.

Важливою складовою загальнолюдської культури є моральна культура, яка відіграє значну роль у життєдіяльності людини. Розкриваючись у реальних діях і вчинках людей, у яких втілюються їхні прагнення, цілі, внутрішні потреби та інтереси, моральна культура облагороджує особистість, є стимулом, внутрішнім регулятором значущої діяльності людини, матеріальною силою, чинником загальнолюдського прогресу.

Природне прагнення людини до встановлення з іншими справді людських стосунків базується на взаємоповазі, гуманності та справедливості. Таке спілкування між людьми сприяє їхній здат-

ності відчувати та співчувати, переживати та співпереживати, бути совісними, доброчесними та порядними.

Щоб спілкування було продуктивним треба пам'ятати про такі моральні сторони етикету, як ввічливість (вміння поводитися чемно), тактовність (вміння дотримуватися певної міри у стосунках з людьми), коректність (вміння поводитися, не принижуючи гідність інших), вихованість (вміння поводитися пристойно будь-де). Людину, яка вміє додержуватися цих правил називають інтелігентною чи порядною. Вона начебто має внутрішню межу, яку не може переступити, ні за будь-яких умов (незалежно від посади, статі, віку) не втратить рівновагу, далека від зарозумілості, пихатості, роздратованості, вередливості, уникатиме ситуацій, коли можна принизити підлеглого, буде з ним ввічливою, тактивною, коректною, ніколи не виявить брутальності. Інтелігентність – це категорія моральна, рівень якої визначається не освітою, а культурою.

Упродовж життя людина перебуває у стані становлення і розвитку. Закладені ще з дитинства моральні норми змінюються залежно від умов життя. Звичайно, це також залежить від її індивідуальних особливостей – темпераменту, характеру, здібностей.

Хто не дотримується моральних норм, не засвоїв техніку гуманного спілкування, стає мікроагресором і може бути соціально небезпечним.

Критерії поведінки, зрозуміло, закладаються в певному середовищі, залежать від способу життя. Проте більшість і норм, і правил поведінки мають універсальний, загальнолюдський характер, поширюються на всі соціальні групи й прошарки в суспільстві [9].

У багатьох зарубіжних фірмах значна увага приділяється створенню сприятливого морально-психологічного клімату шляхом упровадження й дотримання певних правил етикету. Для цього також вводять до штатного розкладу психологів і спеціалістів з етики. Витрати на морально-психологічну підтримку персоналу є не тільки необхідними, а й такими, що окупаються. Набагато дешевше створити нормальні умови для продуктивної діяльності своїх працівників, аніж компенсувати додаткові витрати на навчання та перепідготовку нових людей або на відшкодування витрат через конфлікти й страйки.

Зрозуміло, що ці норми й правила поведінки вельми відносні й підвладні змінам, на відміну від релігійних норм, з яких можна набиратися багато повчального й корисного.

Якщо звернутись до Біблії, то в ній знайдемо нестаріючі та незаперечні етичні установки, які можна інтерпретувати. Ось деякі з них:

Ніколи не вимагай хабарів. Не виключено, що обставини складуться не на нашу користь, і ми опинимося перед вибором – бути чи не бути. Гідно вирішити цю дилему – справа честі кожного, коли йдеться про вимагання хабара. Бо, якщо більшість людей буде діяти таким чином, це стане згубним стандартом.

Нехай ваше «так» буде «так», ваше «ні» буде «ні». Ви не повинні практикувати форму багаторазового повторення своїх обіцянок чи підтверджуючих потисків руки, чи підписання формального контракту, що змусило б вас дотримувати свого слова. Хай кожна ваша обіцянка буде як офіційний контракт.

Поводьтесь відповідно до своїх обіцянок, навіть якщо це загрожує вам фінансовими втратами. Ця порада спонукає до самовдосконалення і дисципліни. Людина навчиться дуже швидко обмірковувати перед тим, як щось обіцяти, робитиме менше помилок, економитиме час не тільки колег, а й свій.

Поводьтесь з іншими людьми так само, як ви бажаєте, щоб поведилися з вами. Додержуючись цього золотого правила, зможемо уникнути багатьох помилок. Воно допоможе уникнути спокуси обминути закон чи порушити контракт – дій, наслідки яких обов'язково повернуться проти нас.

Поводьтесь однаково з усіма людьми, незалежно від їхнього становища, стану у суспільстві, влади, походження.

Дотримання мудрих християнських порад створює сприятливий клімат для людей. Доведено, що гарний настрій позитивно впливає як на здоров'я людини, так і на продуктивність її праці. Саме тому великі фірми та корпорації створюють власні Кодекси честі чи Правила поведінки, в яких обумовлюють норми взаємин і правил етикету.

Моральний досвід накопичується поступово, але такі моральні якості й здобутки, як співчуття, підтримка слабких, правдивість, свобода, визнання неповторності людської індивідуальності, совість, любов визначаються цінностями загальнолюдськими.

Якщо говорити про таке поняття, як «любов», то слід наголосити, що вона протистоїть егоїзму і самолюбству. Любов до людей є найкращим порадиником для розв'язання складних проблем, серед них і проблем спілкування. Вона містить в собі повагу, співчуття, готовність допомогти. Саме вона підкаже у складних ситуаціях, коли і як розпочати спілкування, як вступити в контакт і як із нього вийти, які аргументи навести, яке рішення прийняти. Коли любиш людей, з якими спілкуєшся, то докладеш зусиль, щоб зрозуміти їх, щоб не зачепити їхню честь, гідність, не примусити їх страждати, допоможеш їм зберегти та поповнити самоцінність.

Апостол Павло у Першому посланні до коринф'ян сказав: «Якби я говорив мовами людськими і ангельськими, але не мав любові, я був би немов мідь, що дзвенить або кімвал, що звучить. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни і усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любові, я був би – ніщо. І якби я роздав бідним усе, що маю, та якби віддав моє тіло на спалення, але не мав любові, то я не мав з того ніякої користі. Любов довго терпить, милосердствує, любов не заздрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не замишляє зла, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віри, всього сподівається, все терпить. Любов ніколи не минає, хоч і пророцтва скінчаться, і мови замовкнуть, знання зникне.» [1].

Ще в давньоруському літописанні «Повість врем'яних літ», складеному монахом Києво-Печерського монастиря Нестором, подано своєрідний образ «колективної моралі», або колективної моральної відповідальності. Відповідно до неї, люди, які живуть і страждають разом, мають змогу жити праведно. З часів християнізації Русі церква почала розмежовувати такі поняття, як «злочин» і «гріх». Якщо гріх – це моральна несправедливість або порушення закону Божого, то злочин – порушення закону загальнолюдського. Своєрідним моральним кодексом є «Повчання» князя Володимира Мономаха, де наголошується: «Не лінуйтеся», «Стережіться брехні і пияцтва, і блуду», «До старшого треба ставитися як до батька, а до молодших як до братів» [6].

Заповіді Старого та Нового Заповітів стали основою моралі у сфері всіх стосунків. «Усе Писання богодухновенне і корисне для навчання, для викривання, для виправлення, для наставляння праведності; нехай буде досконала Божа людина, до всякого доброго діла готова» (2 Тимофія 3:16, 17)[1].

Підсумовуючи слід зазначити, що всі вищезазначені моральні установки завжди будуть нестаріючими й актуальними. Адже цінності добра, обов'язку, відповідальності, справедливості, честі й гідності людини, совісті тощо помітно впливають на спільну діяльність людей, на характер і ефективність спілкування. Якщо під час розв'язання складних проблем демонструватиметься відповідальність за стан справи, вміння бути справедливим, бажання добра не лише собі, а й іншим, то є багато шансів для досягнення злагоди, а спілкування відбуватиметься на високому моральному рівні.

1. Біблія. Перше послання до Коринф'ян святого апостола Павла / Переклад Патріарха Філарета. – Київ: Видання Київської патріархії УПЦ КП, 2009. – 1387 с.

2. Дик У. Эффективная коммуникация. Приемы и навыки / Пер. с нем. / Улла Дик. – Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2007. – 188 с., с. 41.
3. Зубенко Л. Г. Культура ділового спілкування. / Л. Г. Зубенко, В. Д. Немцов – Київ: вид-во «ЕксОб», 2000. – 196 с.
4. Іржі Т. Як удосконалювати самого себе. / Т. Іржі. – Київ: Політвидав України, 1989. – 270 с.
5. Палеха Ю. І. Етика ділових стосунків / Ю. І Палеха, Ю. В. Водерацький: Укр.-фін. ін-т менеджменту і бізнесу. – К., 1998. – 139 с.
6. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. – К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.
7. Честара Д. Деловой этикет / Д. Честара. – М. : Гранд : Фаир, 2000. – 333 с.
8. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування: навч. посібник: 3-є вид. перероб. і доп. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка – К: Вікар, 2003. – 223 с.
9. Чмут Т. К. Культура спілкування як шлях до успіху в бізнесі. Успіх починається з контакту в спілкуванні / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка // Банківська справа – 1996. – № 2. – С.34-38.

